naroboty.com
Своєчасний пошук роботи

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 6, 2016 Назад Головна

0 0 0 0 0 0 0 0

УДК 631.11

О. Ю. Єрмаков,
доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ
В. С. Дяченко,
аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

O. U. Ermakov,
PhD Economics, professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv
V. S. Dyachenko,
postgraduate, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

THE CONCEPHION FRAMEWORKS OF THE FORMATION OF THE SUSTAINABILITY OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

Висвітлено тенденції у діяльності сільськогосподарських підприємств України та визначено сутність і особливості формування їх економічної стійкості. Запропоновано науково обгрунтовані пропозиції щодо підвищення економічної стійкості українських агровиробників у ринковому середовищі.

Researched the trends of agricultural enterprises of Ukraine, defined the essence and characteristics of the formation of their economic viability. Scientifically grounded proposals for increasing economic stability of the Ukrainian agricultural producers in the market environment are offered.

Ключові слова: *концептуальні засади, аграрний сектор, економічна стійкість, сільськогосподарське підприємство, стратегічна стійкість, ринкове середовище.*

Keywords: *conceptual basis, agricultural sector, economic sustainability, agricultural enterprise, strategic sustainability, market environment.*

Постановка проблеми. Економічна стійкість підприємства характеризує такий його стан, за якого раціональне розпорядження можливими виробничими ресурсами є гарантією стабільної прибутковості, рентабельності та забезпечення процесу розширеного відтворення. Тому найважливішою проблемою для будь-якого підприємства, в тому числі й сільськогосподарського, що функціонує у ринкових умовах господарювання, як відомо, є забезпечення його економічно стійкого розвитку в довгостроковому періоді. Це ж у свою чергу потребує необхідності опрацювання відповідних теоретичних та методичних підходів щодо формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств.

За часи здійснення аграрної реформи в Україні відбулися докорінні зміни в системі як соціально – економічних відносин на селі, так і в організації сільськогосподарського виробництва. Внаслідок природних та економічних особливостей вітчизняного сільського господарства, суттєвих розбіжностей між Україною та Європейським союзом у визначенні пріоритетів державної аграрної політики, процес адаптації вітчизняного аграрного сектора економіки до умов та вимог ЄС виявився складним і суперечливим. Саме тому досягнення стандартів конкурентоспроможного розвитку шляхом формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств в довгостроковому періоді є пріоритетним завданням державної аграрної політики.

Стан вивчення проблеми. Проведені в економіці України перетворення, системно спрямовані на становлення та розвиток ринкових відносин, помітно посилили інтерес до підвищення економічної стійкості, особливо при вирішенні практичних завдань розвитку сільськогосподарських підприємств.

Економічна стійкість - складне економічне поняття, що визначає місце сільськогосподарського підприємства як підсистеми в системі більш високого порядку (регіональної та міжрегіональної). Ефективно діюче сільськогосподарське підприємство формує адекватний механізм економічного зростання системи, що, в свою чергу, підвищує потенціал її самоорганізації та розширює сферу економічної стійкості господарюючого суб'єкта.

Суттєвий внесок у розробку теоретико-методологічних та прикладних аспектів проблеми формування економічно стійкого розвитку господарюючих суб'єктів, в тому числі й аграрних, зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як В.Я.Амбросов, І.Ансофф, Р.Акофф, О.В.Арєф'єва, М.О.Бєсєдін, С.І. Дем'яненко, І.І.Лукінов, В.Я. Месель-Веселяк, В. М. Нелеп, О.М.Онищенко, М. Портер, П.Т. Саблук, Р.А. Фатхутдінов, О.О. Школьний, В.В. Юрчишин та ін. Проте плинність умов ринкового господарювання для економічних суб'єктів в аграрному середовищі України потребує подальшого дослідження даної проблеми.

Метою дослідження є опрацювання теоретичних та методичних підходів щодо формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств у довгостроковому періоді.

Виклад основного матеріалу. Світові тенденції щодо зростання попиту на сільськогосподарську продукцію, зумовлені глобалізацією економіки, потреба формування стійкої продовольчої безпеки України та сприятливі природно-кліматичні ресурси спонукають до нарощування виробництва високоякісних і доступних продуктів харчування, тобто є визначальною основою ефективного ведення сільського господарства та його основної організаційної ланки - сільськогосподарських підприємств.

За роки проведення аграрної реформи в країні прийнято ряд регламентуючих документів, спрямованих на розвиток сільськогосподарських підприємств:

- Постановою Верховної Ради Української РСР від 18 грудня 1990 року № 563-XII "Про земельну реформу" всі землі України оголошені об'єктами реформи;

- ряд Указів Президента України з питань аграрної сфери, серед яких “Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва ” (1994р.) та “ Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки ”(1999р.) мали нормативний характер, сприяли докорінним змінам в системі як соціально– економічних відносин на селі так і в організації сільськогосподарського виробництва та врегульовують широке коло аграрних відносин. Вони є джерелами аграрного права, що відіграють важливу роль у реалізації аграрної політики України [1, с.72];

- Законом України “ Про державну підтримку сільського господарства України” (2004р.), визначено основи державної політики у бюджетній, кредитній, ціновій, регуляторній та інших сферах державного управління щодо стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку аграрного ринку, а також забезпечення продовольчої безпеки населення [3];

- низкою Постанов Кабінету Міністрів України окреслено коло завдань, спрямованих на реалізацію законів, що врегульовують аграрні відносини, зокрема з організації сільськогосподарського виробництва, приватизації державного майна в АПК і землі, ціноутворення, оцінювання майна й землі, ліцензування, використання сільськогосподарських земель, сприяння розвитку сільськогосподарських підприємств, соціальної сфери на селі та ін.;

- Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 р. №995-р затверджено Концепцію розвитку сільських територій, в якій передбачено комплексний підхід до розв’язання проблем розвитку сільських територій, в основу якого закладаються принципи сталого розвитку [7].

Про позитивні зміни внаслідок запроваджених заходів в організації аграрного виробництва упродовж останніх років свідчить стійка позитивна динаміка продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах (рис.1).

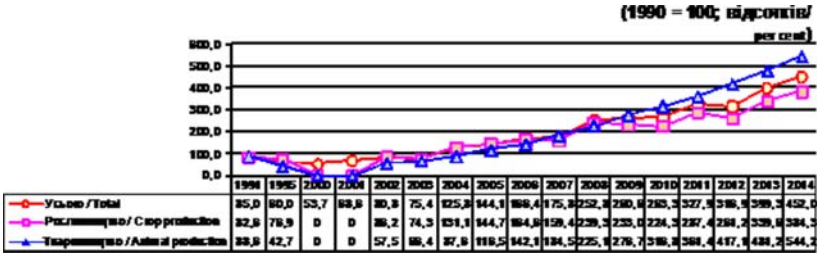

Рис. 1. Динаміка продуктивності праці в сільськогосподарських підприємствах[2]

Це ж можна відзначити, якщо проаналізувати дані таблиці 1 щодо вартості валової продукції сільськогосподарських підприємств України у постійних цінах 2010 року. Її динаміка вказує, що починаючи з 2000 років українські агровиробники поступово нарощують обсяги валової продукції, яка за аналізований період в цілому по галузі зросла в 2,4 рази, в тому числі продукції рослинництва – в 2,3 рази, а продукції тваринництва – у 2,7 рази.

Таблиця 1.

Вартість валової продукції сільськогосподарських підприємств України за роками [2]

	1990	1995	2000	2005	2010	2012	2013	2014
Валова продукція – всього (млн.грн)	199161,3	99448,6	57997,7	72764,7	94089,0	113082,3	13650,9	139058,4
у тому числі								
продукція рослинництва	117938,0	67549,1	45791,0	55677,0	66812,7	82130,2	103127,8	105529,5
продукція тваринництва	81223,3	31899,5	12206,7	17087,7	27276,3	30952,1	33463,1	33528,9

Разом з тим, обсяги вартості валової продукції сільськогосподарських підприємств України у 2014 році, не зважуючи на зростання, ще значно поступаються аналогічним показникам 1990 року. Особливо це стосується продукції тваринницьких галузей.

При цьому слід відзначити й те, що попри позитивну динаміку нарощування обсягів продукції рослинництва, як інформує Державна фіскальна служба України, з січня по вересень 2015 року Україна експортувавши на зовнішні ринки насіння соняшникового на суму 12,1 млн дол., імпортувала його на суму 102,3 млн дол. У результаті чого зовнішньоторгівельне сальдо має від’ємне значення і складає 90,8 млн дол. [5].

Незважаючи на те, що для ефективного виробництва аграрний сектор економіки України має достатньо передумов: багатий природно-ресурсний та експортний потенціал, вагомий людський капітал, поступово зростаючу інвестиційну привабливість, збережений уклад сільського життя та багатовікові традиції ведення сільського господарства, валові обсяги продукції тваринництва (окрім яєць), так і не досягли у досліджуваному періоді рівня 1990 року.

Тому цілком зрозуміло, що для забезпечення економічної стійкості даної галузі сільськогосподарських підприємств потрібні відповідні зміни нормативно-правової бази, державних пільг та дотацій. У контексті цього зазначимо, що 1 лютого 2015 року набрав чинності Закон України від 13.01.2015 № 87-VIII “Про внесення зміни до ст. 17-2 Закону України “Про державну підтримку сільського господарства України” [4], яким знімаються обмеження щодо потужностей тваринницьких ферм і комплексів, що можуть претендувати на часткове відшкодування вартості будівництва та реконструкції. Даним Законом встановлено, що сільськогосподарським товаровиробникам відшкодовуватиметься в обсязі до 50% вартість будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів для утримання великої рогатої худоби, свиней, птиці (у тому числі водоплавної та індичок). При цьому до переліку об'єктів, вартість будівництва та реконструкції яких може бути частково відшкодована, включені доїльні зали та створені на кооперативних засадах м'ясопереробні підприємства.

У Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року констатовано недостатній рівень фінансування програм розвитку аграрного сектору, проте не передбачено його зростання. Планується визначення, розробка та імплементація напрямів розвитку аграрного сектору економіки на основі оптимізації його виробничої та соціальної інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва, нарощування його обсягів, покращення якості та безпеки сільськогосподарської продукції, охорони довкілля та відтворення природних ресурсів, підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення нових робочих місць [7].

Надзвичайно важливою особливістю ефективної діяльності сільськогосподарських підприємств є генерування цілеспрямованих попереджувальних дій, що дозволять зберегти свої позиції та підвищити рівень їх економічної стійкості як господарюючих суб’єктів у ринковому середовищі.

Формуванню економічної стійкості сільськогосподарських підприємств сприяє жорсткий контроль за ефективним використанням виробничих ресурсів та максимальне використання власних конкурентних переваг. Оскільки, умовою життєдіяльності та основою стабільності стану сільськогосподарського підприємства в ринковій економіці є його економічна стійкість, тому, на нашу думку, саме формування її стратегічних засад забезпечить сталий розвиток та досягнення запланованих цілей господарюючого суб’єкта у довгостроковому періоді. Цілком слушно зазначає Г.А.Махонько [6], що стратегічна стійкість підприємства передбачає його здатність досягати місії та поставлених стратегічних цілей за постійного дестабілізуючого впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовищ, зберігаючи свою цілісність і гармонійний розвиток. Забезпечення стратегічної стійкості підприємства передбачає збалансованість та стійкість всіх його підсистем (виробничої, фінансової, інноваційно-інвестиційної, маркетингової, управлінської, соціальної та екологічної) та стратегічного управління.

Тенденції сучасного розвитку вітчизняних сільськогосподарських підприємств характеризуються несприятливістю умов функціонування у мінливому ринковому середовищі, які створюють відповідні загрози прибутковому господарюванню для товаровиробників агропродовольчої продукції. Типові загрози для економічної стійкості сільськогосподарського підприємства наведені на рис. 2.

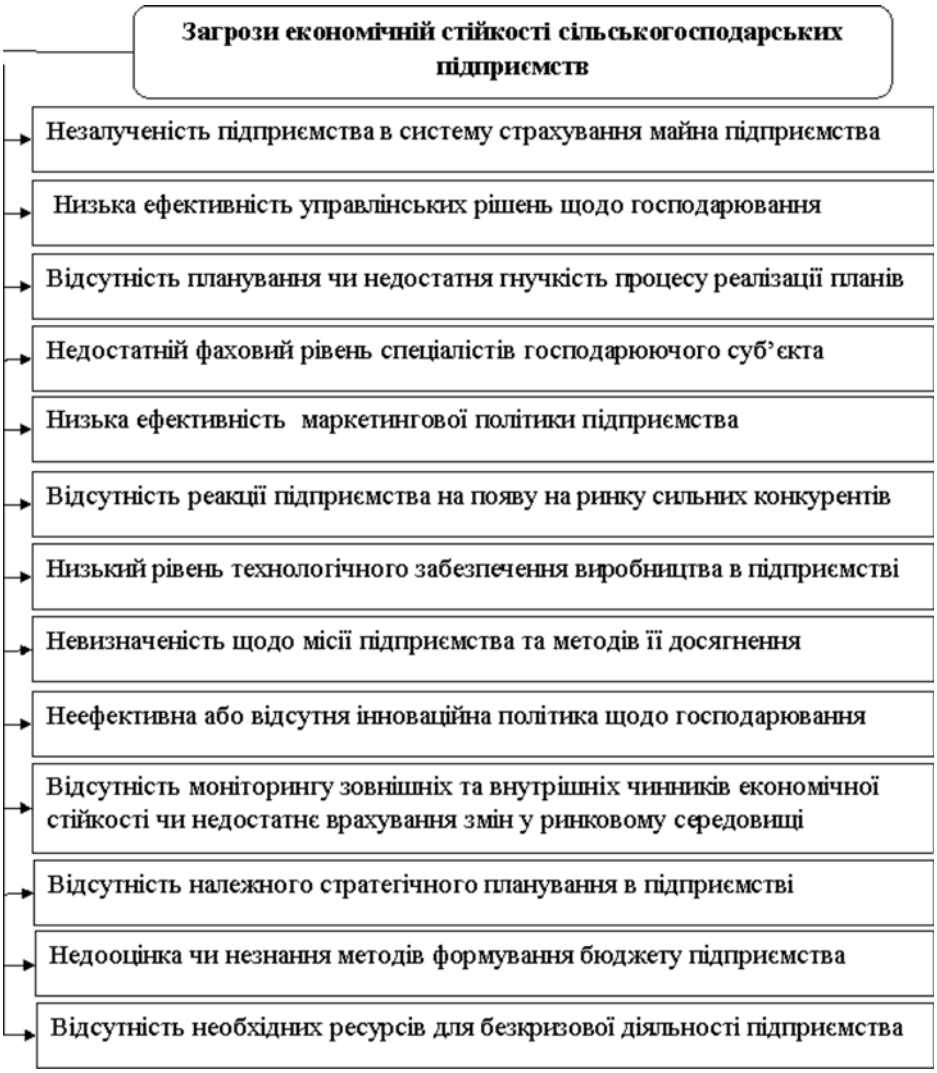

Рис. 2. Загрози економічній стійкості сільськогосподарських підприємств

З метою забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств необхідно проводити системний поточний моніторинг.

Дієвість моніторингу передбачає застосування регулюючих дій, спрямованих на усунення недоліків у керованій системі шляхом розробки та впровадження відповідних коригувальних заходів у виробничо-господарську діяльність сільськогосподарських підприємств.

Коригувальні заходи передбачають вирішення наступних питань:

1) усунення відхилень;

2) порівняльний аналіз поточних показників з певними стратегічним цілями підприємства;

3) порівняльний аналіз з прогнозним значенням показників економічної стійкості підприємств;

4) усунення відхилень шляхом перегляду критеріїв досягнення економічної стійкості підприємства.

Залежно від характеру виявлених моніторингом поточних перешкод чи недоліків у виробничо-господарській діяльності сільськогосподарських підприємств коригування може відбуватися в конкретних блоках господарювання (планування, організація виробництва, мотивація та оплата праці тощо).

Завдяки тактичним і стратегічним заходам моніторингу можна своєчасно коригувати дії з метою досягнення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств при будь-яких змінах зовнішнього середовища чи внутрішнього стану сільськогосподарського підприємства.

Заходи щодо підтримки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств в мінливому ринковому середовищі повинні мати системний характер і включати:

1) постійний моніторинг за зовнішнім і внутрішнім станом суб'єкта господарювання;

2) розробку системи організаційно-економічних заходів зниження зовнішньої вразливості агровиробничої структури;

3) посилення гнучкості всередині великого підприємства холдингового типу, в тому числі структурної, за рахунок забезпечення дивізіонних структур, дочірніх підприємств, а також малих підприємств шляхом виділення їх із складу великих;

4) розробку підготовчих планів при виникненні проблемних ситуацій у господарюванні, здійснення попередніх заходів для їхнього забезпечення шляхом: створення страхових фондів, стратегічних фінансових і технічних засобів, комплектування груп ситуаційного управління із кращих фахівців;

5) запровадження сукупності практичних заходів при виникненні кризової ситуації у процесі виробничо-господарської діяльності агровиробничих структур.

Формування стратегічних засад економічної стійкості сільськогосподарських підприємств забезпечується шляхом ефективного управління внутрішніми та пристосування до зовнішніх чинників ринкового середовища (рис. 3).

Рис. 3. Чинники формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств

Для забезпечення економічної стійкості сільськогосподарських підприємств необхідні гнучкість та швидкість реакції на зміни кон'юктури ринку, підвищення конкурентоспроможності рослинницької і тваринницької продукції, висока інвестиційна активність, ліквідність та фінансова стабільність. У сукупності це дозволить створити динамічно рівноважну цілісну виробничо-господарську систему, яка б самостійно визначала свій напрям економічного розвитку у поточному та стратегічному періодах.

Висновки: З метою формування економічної стійкості сільськогосподарських підприємств як базового чинника формування сталого розвитку України необхідно:

по-перше, нарощувати обсяги виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції;

по-друге, підвищувати роль досягнень науково-технічного прогресу в зміцненні економіки агровиробників і соціально-економічному розвитку села;

по-третє, ефективно використовувати природно-кліматичні ресурси;

по-четверте, зменшувати негативний вплив сільськогосподарського виробництва на довкілля;

по-п'яте, зменшувати затрати матеріально-технічних ресурсів і енергії на виробництво сільськогосподарської продукції;

по-шосте, впроваджувати технології, що сприяють збереженню родючості грунтів;

по-сьоме, забезпечувати високий рівень професійної підготовки спеціалістів та керівників сільськогосподарських підприємств до роботи в умовах економічної свободи, конкуренції та факторної мобільності.

Література.

1. Аграрне право України: Підручник / За ред. О. О. Погрібного. — К.: Істина, 2007.— 448 с.

2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/

3. Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV "Про державну підтримку сільського господарства України" [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1877-15]

4. Закон України від 13.01.2015 № 87-VIII "Про внесення зміни до ст. 17-2 Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-19

5. З початку року імпорт соняшникового насіння до України переважав над експортом [Електронний ресурс].-Режим доступу: http://agravery.com/uk/posts/show/z-pocatku-roku-import-sonasnikovogo-nasinna-do-ukraini-perevazav-nad-eksportom

6. Махонько Г. А. Економічна стійкість підприємств видавничо-поліграфічної галузі: підходи до оцінювання / Г.А.Махонько // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_1/Mokhonko_109.htm.

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2015 року №995-р "Про схвалення Концепції розвитку сільських територій" [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248515797.

References.

1. Pohribnyi, O. O. (2007), *Ahrarne pravo Ukrainy* [Ukraine Agrarian Law], Istyna, Kyiv, Ukraine, p. 448.
2. State Statistics Service of Ukraine, available at: http://www.ukrstat.gov.ua/
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy", available at: http://zakon5.rada.gov.ua /laws/show/1877-15]
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "Pro vnesennia zminy do st. 17-2 Zakonu Ukrainy "Pro derzhavnu pidtrymku silskoho hospodarstva Ukrainy", available at: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/87-19
5. "Z pochatku roku import soniashnykovoho nasinnia do Ukrainy perevazhav nad eksportom", available at: http://agravery.com/uk/posts/show/z-pocatku-roku-import-sonasnikovogo-nasinna-do-ukraini-perevazav-nad-eksportom
6. Makhonko, H. A. "Ekonomichna stiikist pidpryiemstv vydavnycho-polihrafichnoi haluzi: pidkhody do otsiniuvannia", available at: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals /PSPE/2009_1/Mokhonko_109.htm.
7. Cabinet of Ministers of Ukraine (2015), "Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku silskykh terytorii", available at: http://www.kmu.gov.ua/control /uk/cardnpd?docid=248515797.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2016 р.

105 165 poligrafua
PORT
bigmir)net 194 96
ТОВ "ДКС Центр"